

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA BREMER-FÖRBUNDET
❖ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❖

D A M E R

Nu inkommit nyheter för hösten och vintern **BLUSTYGER**, Bomullsviulle, från 1,25 per mtr., **KJOLTYGER**, grått och blått, från 2,60 per mtr., **DRAKTYGER** från 6,25 per mtr., **CHEVIOT** från 4,50 per mtr., **SIDEN** från 2,25 per mtr., Stort urval i skotska tyger, passande till barnklädningar.

Satin	fr. kr. 1,25	Reformliv	fr. kr. 2,50
Täcktyg	„ „ 0,95	Snörliv	„ „ 2,45
Creton	„ „ 1,45	Korsettskyddare	„ „ 1,35
Flanell	„ „ 0,80	Tröjor, Lahmanns	„ „ 1,30
Strandkoffor	„ „ 8,50	Kålsonger, Lahmanns	„ „ 2,45
Underkjolar, trikä	„ „ 3,60	Linnen	„ „ 1,85
Underkjolar, satin	„ „ 4,45	Köksförkläden	„ „ 1,30

SYBEHÖR - GARDINER - LINNEVAROR STUVAR STRUMPOR - VANTAR OCH HANDSKAR

S V E N S K A V A R U H U S E T

54 Drottninggatan 54 - 1 tr. ——— 37 Stora Nygatan 37 - 1 tr.

Handarbetsaffären

19 Västra Trädgårdsgatan
(Mitt för Nord. Komp.)

Linnen, Tunna tyger, Rit-
ningar o. Materialier
billigt.

SINGER "66"

MODERNASTE SYMASKIN
NYTTIGASTE MÖBEL

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilavdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material.

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

ASTRID KJELLBERG-JUEL'S MÅLARSKOLA

Mästersamuelsgatan 59 ——— Telefon Allmän 105 03

Telefon
539
Malmö

Perslow's

SIDEN &
MANUFAKTUR-
AFFÄR

alltid nyheter i största urval

HERTHA

ÅRGÅNG IV

1 NOVEMBER 1917

HÄFTE 17

Den svenska allmogekvinnans ställning under början och mediet av förra århundradet.

Kvinnans ställning i samhället har under sist förflutna hundra år undergått en stor omvandling. Många och mycket av det, som den tidens kvinnor knappast vågade tänka eller drömma, har blivit satt i verklighet, och om än icke kvinnans krav på full medborgarerätt i samhället blivit tillfredsställt, torde det icke dröja länge förrän så kommer att ske.

Man får också säga, att den svenska allmogekvinnans ställning, om man nu får tala om en allmoge så, som man i äldre tider gjorde, blivit i hög grad förbättrad. Väl var den bildade kvinnans ställning för hundra år sedan allt annat än behaglig, men ännu sämre var den ställning, som allmogekvinnan intog. Åtminstone i många fall. Här, som i allt annat, torde emellertid kunna tillämpas det bekanta ordspråket: ingen regel utan undantag.

Den unga flickan av allmogeklassen uppfostrades i likhet med pojkarne "i tukt och Herrans förmaning". Och därom är icke annat än gott att säga. Den uppfostran, som äldre tiders fäder och mödrar bestodo sina barn, visste icke av någon klemighet. Uppstudsighet torde

sällan ha kommit ifråga från barnens sida lika litet som undfallenhet från föräldrarnas. Åt skolundervisning ägnades ringa uppmärksamhet. Att lära sig läsa ansågs väl nyttigt och nödvändigt för bondens döttrar. Men mera bestods icke under början av århundradet. Att en flicka skulle lära sig skriva och räkna betraktades ännu efter folkskolans genombrott på 1840-talet som en stor och onyttig lyx. Sådana saker hörde mannen till och ingen annan. Ännu så sent som i författarens barndom under 1880-talet yttrade en gammal allmogekvinna i dennes hembygd med hänsyftning på läraren: "att Olsson örffilar upp Ingrid för det hon icke kan sin katekes, det må vara honom ursäktat, men att han gör det för hon icke kan sin svensk historia eller för att hon icke kan lära sig att räkna, det ska' han ha ovet för då jag kommer i hans närhet". I detta uttryck, så rättframt och enkelt det än var, låg en stor sanning. Sådant var ställningen på den svenska landsbygden då. Och likväl låg icke denna bygd precis i någon avkrok av landet, utan i Kristianstadstrakten.

Vid denna tid hade man ävenledes börjat med gymnastik vid skolorna. Att pojkarna deltog i denna ansåg man ganska naturligt, men — flickorna. Ja, den saken diskuterades och kritiserades av bondgummorna på kafferep och bjudningar på det allvarligaste sätt. Ännu ansågo många som rena galenskaper att flickorna lärde sig historia och geografi. Vad nytta har arbetsfolk och husmödrar av sådant, brukade man säga. Och inte håller dylika onyttigheter att dö på. Men — gymnastiken? Det var då det vanvettigaste av alla nymodigheter, som man införde i skolorna. Det skulle knappast väckt större ovilja om man begärt att flickorna, i likhet med männen, kommenderats ut på bevärläggret. Detta förhållande hade naturligtvis sin grund i bristande kunskap om skolgymnastikens nytta och verkliga innebörd. Men det är i alla fall betecknande för stämningen ännu så sent som för en knapp halv mansålder sedan.

Man kan därför lätt förstå vilka åsikter som förefunnos under århundradets början. Att en flicka, lika väl som en gosse, skulle lära sig läsa ansågs ganska naturligt. Annars kunde man ju icke ordentligt sätta sig in i vare sig bibel eller katekes. Mången flicka fick också i hemmet läsa dagens predikan på söndagen innan tillåtelse gavs att leka. Slapp man med evangeliet i psalmboken, fick man vara synnerligen belåten. Husandakt hörde till i den tidens hem på söndagen, även om man under de övriga dagarna av veckan var mindre nogräknad i ord och handling. Vid denna måste allt husets folk vara inne och närvarande, unga såväl som gamla, drängar som pigor.

Vad dessa senare angår var det många av dem, som icke fingo lära sig att läsa. Vad nytta hade väl den, som skulle uppfostras för arbetet, härav! I kyrkan kunde man varje söndag få höra prästen predika, och om än man ansåg läskonsten som en nödvändighet för att kunna studera sin bibel, lade fattigdomen ofta hinder i vägen härför. I torparhem och backstugor, såväl som ock i statstugorna vid herrgårdarna, var barnantalet icke sällan avsevärt stort. Och efter hand, som detta växte till, måste flickorna vid unga år lämna hemmet. Redan vid 8- à 10-års åldern kommo de ut som barntöser i de mera välmående bondgårdarna, där man hade råd att hålla sig med sådana, för att sedan taga plats som pigor. Som barn-töser erhöles ingen lön. Endast födan och en verkensklänning. Det var sedvanligt ända fram emot 90-talet. Sak samma med pojkar, som hade anställning i egenskap av vallgossar. Då dessa senare började fordra avlöning, blevo de i allmänhet avskaffade. I stället började man tjudra och stänga för kreaturen.

Bonddöttrar och pigor umgingos i äldre tider på det mest förtroliga sätt med varandra. De gingo sida vid sida i arbetet och någon rangskillnad förmärktes i detta avseende icke. De åto vid samma bord och lågo ofta i samma säng. Men likväl fanns det vissa fall, då avståndet mellan bondens barn och och tjänaren kunde vara stort nog, i händelse giftastankar dem emellan uppstode. Detta kunde förorsaka att av en nyss förut god sämja blev den mest uppenbara fiendskap. En dräng ansågs i hög grad ovärdig för en bondes dot-

ter och tvärtom. Väl inträffade mången gång att dylika händelser förekommo och att hindren för äktenskapet blevo nedbrutna, men i allmänhet skedde icke detta utan efter mycket besvär, böner och tårar från dens sida, som behöfde eftergift av föräldrarna. Storbonden ansåg sig i regel för mer än småbonden, och denne betraktade sig ett strå vassare än torparen och backstugusittaren, vilket dock icke hindrade att samhörigheten dem emellan under arbetet kunde vara god och att ingen då på ett nedlåtande sätt såg ned på den andre. Men i grund och botten kände man nog sin inre värdighet. Och framförallt kom denna till synes, då det gällde en sådan viktig sak som att genom ett giftermål besläkta sig med någon, som man ansåg stå på en lägre social och ekonomisk nivå än en själv.

Väl hände det, i äldre tider såväl som nu, att kärleken för den unga bondflickan fick verka avgörande vid valet av make. Men lika ofta, och kanhända ännu oftare, var det släktskapsförbindelser och ekonomiska beräkningar, som härför voro bestämmande faktorer. Föräldrarna voro icke sällan de, som uppgjorde planerna för bortgiftandet av sina barn. I all synnerhet var detta förhållandet när det gällde döttrarna. Ofta hände det, att tvenne bönder av någorlunda samma förmögenhetsvillkor voro mycket tillsammans eller som grannar hade gårdar bredvid varandra. Hade så bägge barn, som man ansåg passa ihop, vad var då naturligare än att man skulle söka få dessa förenade med varandra, antingen för att bli besläktade eller också för att slå gårdarna tillsammans. Mången

gång avgjordes därför barnens öde föräldrarna emellan utan att de båda kontrahenterna själva därom hade vetskap. Men när flickan ansågs mogen för äktenskap infann sig helt apropå den tillämnade friaren. Och var den förra ett lydigt och "väluppfostrat" barn, hade hon, med iakttagande av de ceremonier som voro brukliga, att säga ja till den unge mannens begäran, detta ävenledes om de båda kontrahenterna knappast förut sett varandra eller endast helt flyktigt voro bekanta. Från föräldrarnas sida reflekterade man vanligtvis som så, att kärleken skulle väl komma efter det äktenskapet vore fullbordat och ingånget, ett resonemang, som visserligen ofta motsvarades av verkligheten men som mången gång verkade i alldeles motsatt riktning. Många voro de äktenskap, som på grund av för många ekonomiska beräkningar och för litet kärlek kontrahenterna emellan blevo olyckliga. Därmed är det icke sagt, att det blev skilsmässa. Sådana hörde till det ovanliga bland allmogeklassen, även om detta bort vara den bästa lösningen. Många voro de, som under split och osämja under ett helt långt liv kunde dragas med varandra. Vilka intryck barnen i ett dylikt äktenskap erhöilo kan man lätt förstå. Men man växte så småningom in i förhållandena att man knappast märkte föräldrarnas split och gnat.

Mannen betraktades i regel under den tiden som den, vilken hade att bestämma om husets yttre angelägenheter. Han var i stort sett den styrande över gården, men hustrun hade förtroendet att sörja för husets inre angelägenheter, att sköta om hushållet och i stort tage

även att uppfostra barnen. Att blanda sig i de rent yttre förhållandena ansågs för henne lika opassande, som om mannen lade sig i de inre hushålls- och matlagningsbestyren. I ett avseende hade hon emellertid en smula utvidgade rättigheter, då det gällde ladugården. Hon hade nämligen att taga hand om mjölkproduktionen samt att sörja för dess användning eller försäljning. Denna del av ekonomin ansågs höra husmodern till. För de penningar, som hon genom mjölk och smörförsäljning erhöll, hade hon att anskaffa sådant som behövdes för husets inre underhåll, vilket icke på gården kunde produceras. För dem hade hon att inköpa kaffe och socker samt sådana beklädnadsartiklar, som man icke själv kunde tillverka eller anskaffa från gården.

Hustruns ställning i allmogehemmet var ofta av rent individuell beskaffenhet. Väl var den allmänna åsikten, att hon gentemot mannen skulle intaga en mera underordnad ställning, men var denne en svag natur och hon en starkare, hände det icke sällan, att det var "kvinnan som red för rusthållet", ett ordspråk, som man i ty fall under den tiden brukade använda. Den bonde, som på detta sätt lät regera sig av sin hustru, betraktades i allmänhet med ringaktning av sina grannar och yrkesbröder. Ingenting kunde för allmogemannen vara mera kränkande än då kamraterna hånade honom med att "han törs icke för sin kvinna", detta vare sig det gällde avgörandet av en affär eller att förtära omåttligt med spritdrycker i ett dryckeslag. Och mera än en begick under trycket av ett dylikt förargelseord hand-

lingar, som han efteråt kom att ångra.

Var mannen mycket upptagen av allmänna värv eller begiven på drycken-skap, så att han därigenom låg mycket borta, var det ofta ansvaret för gårdens skötsel och arbetet vid denna, som kom att vila på hustrun. Skalden A. U. Bååth har på ett förträffligt sätt i dikten "En storbonde" tolkat ett dylikt äktenskap. Inledningsvis erinrar han i denna om att

Under glas där ståtar på vårdens
ett stort kabinettsporträtt:
över blomstrande kyrkogården
skådar han mosig och mätt,
Måns Sonesson, bondepatronen,
som var så myndig i tonen.

Där hemma vid måltidsbordet
satt folket omkring honom tyst,
och ensam förde han ordet,
han led ej att höra en knyst.
"Om till er jag talar", han sade,
"då mågen I känna er glade".

All gården var slagen av bävan,
när Måns Sonesson dundrade vred.
Då stod han där stor i krävan
och ljungade ed på ed;
hans hustru, hon skalv, den bleka,
och barnen glömde att leka.

Därefter följer skildringen av den undergivna, pliktrogna kvinnan, vilken i stort sett hade övervakandet av gården om hand. Som brud var hon ljus och fager. Men sedan dess hade hon slitit hårt varje dag, av det krävande arbetet blivit stilla, ordkarg och mager. Under det att hon på detta sätt knogade på och sparade, slog han på stort, var den främste i gästabuden, den väldigaste och mest tongivande på stämorna och ansågs som en prydnad för hela sin ort. Döttrarna bestod han en finare uppfostran,

de skulle för gården skina,
för manfolk en lockande skatt.

Under det de dunkade pianot illa, gick modern i stillhet ute i köket, sysslade med sitt arbete. Så till sist dog mannen från gård och familj. Men innan han uppgav andan, befallde han, att man icke skulle försumma att smycka hans grav med marmor och järn. Detta gjorde hon icke häller. Lydigt som vanligt reste hon, efter det han blivit jordad, på mannens grav ett ståtligt monument.

Där prälar i marmorns skiva
Måns Sonesson själv i sin prakt.
De skinande dragen liva
belåtet de dödas trakt.

På kullen hans stillsamma änka
satt vallmor, som högröda blänka.

Visserligen är denna bild från en senare tid, men den har haft sina föregångare. Och skildringen av denna uppåtsträvande och utsvävande storbonde, såväl som hans arbetsamma och stillsamma maka, är alldeles utomordentligt bra tecknad.

Då mannen vid unga år eller i mediet av sitt liv avled, var det ofta hustrun, som fick taga hand om gården. I all synnerhet var detta förhållandet om det fanns barn i äktenskapet, som behövde uppfostran och vård. Då låg det nära till hands, att hon måste behålla gården för deras räkning, tills de blivit vuxna och några av dem kunde övertaga densamma. Men exempel skulle även kunna anföras, då det fanns kvinnor även utan barn som behöllo gårdsbruket. För en del år sedan avled i förf:s hembygd en dylik gammal kärngumma. Hon var över nittio år gammal och hade i mer än femtio år, efter det mannen avlidit, själv styrt och

ställt å sin medelstora gård. Ett duktigt arbete i det tysta och obemärkta, som mer än månet annat borde varit värt sin belöning.

Annars var det vanligt, att då barnen blivit vuxna, något av dem, i allmänhet den äldste sonen, skulle övertaga fädernegården. Mor och far drogo sig därefter tillbaka på sitt undantag. Detta bestod av varjehanda saker — spannmål, potatis, fläsk, kött o. d., vanligtvis i så riklig mängd tilltaget, att man därav på gamla dar kunde ha sin bärgning. Man fortsatte emellertid, om det var ens egna, som hade gården, att syssla vid denna, mannen vid utarbetet och kvinnan i hemmet. Antingen genom sysslor i köket eller också genom att öva tillsyn av barnen. Ibland var förhållandet mellan ungmor och gammalmoder av den bästa beskaffenhet, men ibland rådde även ett motsatt förhållande, beroende på vars och ens temperament. Det föll sig icke så lätt för den förra att böja sig för de råd och uppslag, varmed den senare framkom. Hon var van att befalla i huset, och det var mången gång svårt för henne att gå ifrån denna sin maktställning.

Slutligen några ord om kvinnan av den egentliga arbetsklassen. Vi ha redan förut påpekat hennes övergång från barnflicka till arbetspiga. Å varje mera välsituerad gård hade man tvenne jungfrur — innepigian och ladugårdspigan. Den förra hade att tillhandagå husmodern, den senare att vårda djuren, med undantag av hästarna. Den förra ansågs vanligen en smula förnämare än den senare. På utarbetet om

sommaren, då kreaturen gingo på bete, som ock vid mjölkningen, arbetade de dock gemensamt. Ofta var det så, att pigorna efter några års tjänst gifte sig. Det låg så nära till hands att under det gemensamma umgänget med drängarna i gården skaffa sig fästman. I de flesta fall trädde man efter någon tids tjänst i äktenskap, varvid man i regel övertog något torp i närheten eller också tog ett nytt sådant på skogen, som man sedan under mycket arbete och stora försakelser uppröjde och bebyggde. Ibland, då förbindelserna voro av mera lös art, gick det "galet", i så måtto att en liten världsmedborgare föddes, som den unga modern antingen lade på de gamla föräldrarna eller också inackorderade hos någon annan i orten, medan hon själv strävade och slet för att underhålla och uppfostra denne. Blev det flera, hände det ofta att församlingen måste taga hand om dessa, varvid de små försålles på auktion till den minstbjudande, ett bedrövligt kapitel i den svenska fattigvårdens historia.

De pigor, som icke trädde i äktenskap, tjänade i regel tills de blevo mycket gamla, emot vad som i våra dagar är förhållandet. Att finna lagårdspigor som voro sextio år och därutöver, hörde ingalunda till sällsyntheterna i äldre tider. Efteråt blev det för den gamla pigan att inackordera sig i någon torparstuga, eller också skaffade hon sig en backstuga, där hon sedan i fortsättningen bodde. Under sommaren biträdde hon vid arbetet i de närbelägna gårdarna, så länge hon orkade, och under vintertiden brukade hon skaffa sig en smula inkomst genom spånad. En sådan gam-

mal kvinna kunde under vinterns lopp spinna flera pund lin. I allmänhet fick hon betalningen in natura, antingen i bröd, fläsk eller smör. Mjök fick hon icke sällan utan betalning. Man räknade icke med denna i äldre tider så, som man i våra dagar gör.

För många av dessa gamla orkeslösa kvinnor väntade emellertid ingenting annat än fattigvården. Och det var i sanning en hård och tung lott att efter ett långt och strävsamt liv antingen bli försäld till den minst bjudande på auktion eller också att få tillbringa sina sista dagar å fattighuset. Den tidens vård och underhåll av dessa inrättningar å landsbygden lämnade i allmänhet mycket övrigt att önska. De husbondefolk funnos emellertid, som, efter att under en följd av år för en ringa lön dragit nytta av en kvinnas arbetskraft, jämväl sörjde för hennes underhåll i fortsättningen.

Vi borde också nämnt något om kvinnans arvsrätt innan avsluta. Ända tills 1846 ärvde som bekant kvinna endast hälften emot man. Att detta i icke ringa mån inverkade på hemmansdottrarna och deras förmögenhetsvillkor på landsbygden, kan man lätt förstå. Men man var av gammalt invand vid dessa förhållanden, så att från det hållet gjorde sig helt säkert inga anspråk gällande, lika litet som man i våra dagar därifrån finner något mera allmänt intresse för kvinnans fullständiga medborgarerätt. Men å andra sidan kände man sig helt säkert efteråt glad över den reform som skett.

Och så torde ävenledes bli förhållandet, då vår tids brännande och mest genomgripande kvinnofråga blir bringad till lösning. PEHR JOHNSON.

Några kvinnoföretag i Göteborg

I.

Kvinnliga Kontoristförbundet.

Sol och ljus flöda rikligen in i bibliotek och sällskapsrum i Kvinnliga Kontoristförbundets lokal vid Lilla Nygatan 4, Göteborg. Ser jag ut genom fönstren, mötas mina blickar av kanalens grågröna vatten och där på andra sidan av all höstens färgprakt. De väldiga träden i den stora parken, Trädgårdsföreningen, lysa i solskenet. Alla schatteringar från rostbrunt till blekgult, smaragdgrönt och blodrött så väl som färgskalans dunkla och bleka vissnade toner finnas där. På Kungssportsbron och Kungssportsplatsen, ett litet stycke åt sidan, surrar — trots alla krigstidsrestriktioner — spårvagnar och trafik. Man är dock i Göteborgs centrum, då man gästar "K. K. F.", Kvinnliga Kontoristförbundet.

Ser jag mig omkring i rummen, så är jag dock nästan benägen att glömma att jag befinner mig i en föreningslokal. Det är ett hems atmosfär, som här råder. Och man kan icke undgå en känsla av hemtrevnad. Antingen nu man slår sig ned i någon av de bekväma stolarna i det runda hörnrummet, biblioteket, eller i det mindre sällskapsrummet med sin vackra ljusa björkmöbel, klädd med grönt hemslöjdstyg, eller i det större samlingsrummet med sina många grupper av vitlackerade fåtöljer och småbord, sitt piano och sin tidningshylla.

Allra märkvärdigast är kanske dock matsalen åtminstone med hänsyn till

krigstiden och dess ordinarie priser. Ty här serveras i närvarande stund middag med två rätter god mat för 85 (säger 85) öre. En kopp kaffe efter middagen kostar 10 öre. Det är 80 à 90 kvinnor, som här dagligen intaga sin middag. Vem har icke häpnat och undrat och beundrat priserna i Kvindelig Læseforenings restaurang i Köpenhamn! Och prisat danskornas förmåga att skapa goda och billiga förhållanden. Men Göteborgs Kvinnliga Kontoristförbund åstadkommer ju lika undransvärda resultat. En liten god tesupé med både "varmt och kallt" för 60 öre! (Och detta var krigstidsprestation, betonade man — förut hade en riktig liten festsupé serverats för detta pris!) Då man kommer från Stockholm kan man häpna för mindre. Och förhållandet är ingalunda att matserveringen lever på nåder, så att säga, hos föreningen, på årsavgifter e. d. Nej, hushållskontot belastas med hyra för matsalen, 600 kr., löner till personalen, tvätt och övriga omkostnader. Och ändå går det ihop.

Det är frestande, även för en icke fackmänniska, att söka reda ut förklaringsgrunden till detta märkvärdiga sakförhållande, priserna i K. K. F. Kanske ligger hemligheten däri att husmodern, fröken Aurell, — efter vad jag tyckte mig förstå — lyckas förena två metoder, som eljes sällan höra ihop. Å ena sidan det minutiösa tillvaratagande av allt material och det samvets-

granna personliga arbete och intresse, som en husmor — i bästa fall — ägnar ett litet familjehushåll; å andra sidan ett klokt utnyttjande av de större möjligheter i fråga om fördelaktiga inköp m. m., som driften av en mer omfattande matservering medför. Och "last but not least"! Hos K. K. F:s husmor finns alldeles säkert den där hemliga motorn, som man den ena gången efter den andra upptäcker hos kvinnor, när de göra sin sak riktigt bra — en verklig känsla för uppgiften. Bara yrkesskicklighet vore bestämt inte nog, när det gäller att med minsta möjliga kostnad göra det bästa möjliga för de många kvinnor, som inom föreningen skola finna något av hem och hemtrevnad.

Men det är även intellektuella och sällskapliga förströelser, som K. K. F. bjuder sina medlemmar. Givetvis är det styrelsen med sin nitiska sekreterare fröken Sigrid Malmgren — som alltifrån föreningens första början bekläder denna arbetsamma post—, vilken anordnar de för varje vecka återkommande samkvämen med föredrag eller musik och alla dessa kurser av olika slag, gymnastik- och syklubbar och mycket annat, som vittnar om föreningens livaktighet. Och lokalen är alltid öppen, för läsning liksom för umgängesliv och tankeutbyte mellan medlemmarna.

Det var hösten 1904, som den första början gjordes till bildande av Kvinnliga Kontoristförbundet. En mycket liten krets av kvinnor togo initiativet. De voro entusiastiska för sin idé och föll icke tillbaka för den uppfattning, som snart nog gjorde sig gällande, att kvinnorna i stället för att bilda egen för-

ening borde begagna sig av rätten att inträda i Göteborgs Kontoristförening. Den 19 jan. 1905 bildades alltså Kvinnliga kontoristförbundet, som anger sitt program med dessa ord: "Kvinnliga Kontoristförbundet har till ändamål att främja de kvinnliga Kontoristernas gemensamma intressen, att hjälpa och bistå sina medlemmar, att verka för kårens höjande i intellektuellt och socialt hänseende samt att söka förbättra kårens ställning i allmänhet. Kvinnliga Kontoristförbundets lokal är inredd som ett gemensamt hem, där medlemmarna kunna träffa sina kamrater och där tillfälle gives till förströelse, läsning, tankeutbyte och inhämtande av kunskaper."

Föreningens början var mycket anspråkslös. Den bestod blott av 24 medlemmar. Den första ordföranden var fröken Hanna Liljeqvist, som efter två år efterträdades av fröken Elin Almblad. Efter den senares frånfalle den 5 mars 1917 har fröken Ebba Kuntze fungerat som ordförande. Sekreterare har — som redan nämnts — under hela tiden varit fröken Sigrid Malmgren. Förbundets medlemmar utgöras uteslutande av å kontor, även i banker och försäkringsbolag, anställda kvinnor. (Den förening, som i Stockholm närmast motsvarar Göteborgs K. K. F., nämligen Kvinnliga Kontorist- och Expeditionsföreningen, är — som namnet anger — även öppen för expediter.)

Att här närmare ingå på alla de initiativ "till nytta och nöje" som tagits av Kvinnliga Kontoristförbundet förbjuder utrymmet. Jag vill blott med några ord antyda det arbete som utförts.

Redan 1905 bildade man den s. k. Sveafonden, en hjälp- och sjukkassa. 1907 inrättades det första sommarhemmet, "Sommarbo", som då blott bestod av 3 rum och kök på Askim vid Säröbanan. 1908 utvidgades sommarhemmet, som då flyttades till Hofås vid samma bana, och 1911 såg man sig istånd att uppföra en egen stuga, som jämte den äldre hyrda lägenheten beredde husrum för 24 medlemmar. Priset för inackordering var år 1914 kr. 1:25 pr dag, för en eftermiddag, kaffe och supé, 50 öre. I detta nu slår föreningen ett stort slag för anskaffande av medel till ett eget rekreations- och sommarhem genom anordnande av ett stort lotteri.

Naturligtvis har en förening, där årsavgiften blott är 10 kr. och medlemsantalet — ehuru i ständig tillväxt — nu är omkr. 300 och som har egen lokal (med en årshyra av 3,000 kr.), måst vidtaga en del åtgärder för ekonomins förbättrande. Kvinnliga Kontoristförbundets historia berättar också om "konst- och industriutställning" år 1910, en bazar med omkr. 4,000 kronors nettoinkomst, teaterföreställningar och musiksoaréer! Av fru Caroline Wijk har dock föreningen fått mottaga en gåva av 12,000 kr., varav räntan skall användas för sommarhemmet. Och en gåva av 1,000 kr. från annan person omförmäles också.

I övrigt synes föreningen klarat sig "genom eget arbete". Ännu en gång måste man med beundran tänka på det stora kvantum av tid och arbete, som osjälviskt skänkes av de ledande i så-

dana sammanslutningar som Kvinnliga Kontoristförbundet! Av kvinnor, som genom ett nödvändigt förvärvsarbete redan ha en lång arbetsdag på 7, 8 eller 9 timmar — eller därutöver.

Men var det verkligen skäl för kvinnorna att bilda en särskild, kvinnlig kontoristförening, då i Göteborg finnes den stora, både för män och kvinnor öppna sammanslutningen Göteborgs Kontoristförening? Som bekant har denna förening storartade resurser, tack vare den utomordentliga välvilja och protektion, som slösats på densamma. En "outsider" bör kanske ej inlåta sig på denna fråga, men det faktum, att ännu i denna stund ingen kvinna fått plats i Kontoristföreningens styrelse (en kvinnlig suppleant finnes dock numera), torde i sin mån förklara behovet av en särskild kvinnlig förening, där de kvinnliga önskemålen kunna komma till sin fulla rätt, där man kan känna sig fullt hemma hos sig och förverkliga sina ideal av samliv och hemtrevnad.

Göteborgs Kvinnliga Kontoristförbund är ett vackert uttryck för kvinnors solidaritetskänsla med varandra och ett förhoppningsfullt vittnesbörd om vilka stora och goda resultat kunna nås genom kvinnors sammanslutning till självhjälp. Stockholm har redan den sig kraftigt utvecklande Kvinnliga Kontorist- och Expeditföreningen. Men hur är det med våra övriga större städer, Malmö, Gävle, Norrköping? Om ej redan organisationer av kvinnliga kontorister där bildats, borde Göteborgs Kvinnliga Kontoristförbund mana till efterföljd.

ANNA KLEMAN.

Kringblick.

Vad kvinnliga läkare duga till. Hur var det egentligen? Hände det inte någon gång i det här århundradet i ett land, som inte är oss främmande, att man av omsorg för kvinnornas späda krafter och för att spara dem strapatser välvilligt skyddade dem för möjligheten att offra sig i distriktsläkarens ansträngande kall? Och den rörande omsorgen fortbestår.

Analog fall ha förekommit i andra länder. Så blev det världskrig.

Och plötsligen hade man behov av kvinnliga distriktsläkare. Av kvinnliga läkare i de vida farofyllda distrikten, där kartescherna vissla om öronen på doktorn, där hon reser i sjukbud, där granaterna riva upp vägarna, där hon skall fram, och där sannnerligen ingen ro eller vila väntar efter förrättad tjänstgöring — därför att den aldrig slutar och därför att förhållandena icke äro sådana.

Redan i krigets början voro engelskorna färdiga för aktion. Under National Union's of Women's Suffrage Societies auspiciér organiserade dr Elsie Inglis, en av Skottlands mest kända kvinnliga läkare, trenne fullständiga fältlasarett, med uteslutande kvinnlig stab.

Den engelska regeringen var emellertid vid denna tidpunkt ännu inte färdig för de kvinnliga läkarna. Fredstidens distriktsläkareteori satt ännu i den. Det generösa erbjudandet av de tre lasarettin avböjdes under motivering av att Röda Korset ensamt ordnade denna sak och att brittiska arméns behov genom detta till fullo tillgodosågs.

De trenne utomordentligt välordnade fältlasarettin med deras stab av patriotiskt sinnade kvinnor erbjödös då Belgiens, Frankrikes och Serbiens regeringar. Där tog man emot.

Under tiden hade dessutom dr Louisa Garrett Anderson och dr Flora Murray satt upp ett lasarett i Paris för franska soldater.

Men hur det var räckte engelska Röda Korset inte till. Och man fann att de kvinnliga läkarna verkligen kunde användas.

Dr Anderson och dr Murray hemkallades från Paris och ett stort militärsjukhus i London överlämnades helt åt deras ledning. Med dessa chefsposter följde majors rang i brittiska armén för de två kvinnliga doktorerna.

I Belgien, Frankrike och Serbien arbetade de

kvinnliga lasarettavdelningarna vid fronterna under fiendens eld. I Serbien, dit ännu ett andra engelskt kvinnligt fältlasarett utsänts, sattes dessa kvinnliga läkare och sjukvårdare på det hårda provet att följa med den på återtag och flykt stadda serbiska armén. En av sjukvårdsavdelningarna föll härunder vid ett tillfälle i fiendens hand och fick under flera veckors tid arbeta för dennes räkning, tills den slutligen hemsändes över Schweiz.

Dessförinnan hade denna avdelning, på utresan till Serbien, av brittiska regeringen erhållit order att vid ankomsten till Malta ställa sina krafter till förfogande för vård av engelska, vid Dardanellerna sårade soldater, som lågo inkvarterade på Malta.

Och alltjämt hade den engelska regeringen behov av kvinnornas frivilliga, tränade krafter. I augusti 1915 begärde krigsdepartementet 200 frivilliga sjuksköterskor för militärlasarettet på Malta och erhöll dem. I juli 1916 påkallade krigsdepartementet kvinnliga läkares tjänst inom den reguliära armén med samma lön som den för de manliga läkarna förut fastställda. I november 1916 begärde krigsdepartementet ytterligare femtio kvinnliga läkare för tjänst inom landet. Det varmaste erkännande har vid olika tillfällen officiellt givits åt dessa kvinnliga läkares kapacitet och uthållighet.

Kanske de rent av till och med skulle duga för distriktsläkaretjänst i fredstid!

Deras blod, men inte deras medborgarin-sats. Otroligt mycken användning har man verkligen nu på alla de sätt av de förut bra nog överflödiga kvinnorna. En amerikansk läkare har nyligen i en medicinsk tidskrift efterlyst en kvinnobrigad av "blood donors in war surgery". Kvinnorna som inte — med ärans skimmer omkring sig — gjuta sitt blod på slagfältet böra stillsamt och praktiskt stå till tjänst med att låta det flyta över i hjältarnas, de sårade soldaternas, avtappade ådror. Den amerikanska doktorn anser, att med denna organiserade tillgång på friskt kvinnoblod skall man uppnå mycket goda resultat vid återställandet av de söndertrasade.

Vi tvivla inte på att den amerikanska kvinnobrigaden av blodsdonatorer inom kort står fullrekryterad. Krigshypnosens vet inga gränser. Och dock — det är fråga om det tjugonde seklets amerikanskor!

Inför den tanken blir Kerenskijs kvinnliga dödsbrigad i sin ryska miljö enkelt naturligt.

Om Siri Zöllers Arbete.

II.

Att Siri kom till sitt stora arbete berodde huvudsakligen av följande.

Sommaren 1886 gjorde Egon och Siri sin fjärde resa till Sverige, Tjolöholm. Här oroades de av en viss godtycklighet i uppfattningen med avseende på individens plikt till lagbunden tukt och ordning, såväl på känslolivets som på samhällets område. Närmast möttes de av denna riktning inom syskon- och vänkretsen.

Vid hemkomsten tog Siris oro sig uttryck i författandet av den i förra artikelns början omnämnda skriften, *Mopsiaden*,*) som den brukade kallas inom familjekretsen, om vilken skrifthon själv säger: "Jag ville begagna mig av filosofen Boströms idéer, men tagna ur minnet (jag hade icke läst honom på flera år), och icke använda dessa, såvida jag icke trodde dem vara sanna för dem, för vilkas skull jag skrev." -- "Således filosofi, icke för filosofiens utan för människornas skull -- förnuft och kärlek" -- "En väg, som ingen vandrat före mig", säger hon.

Icke den yttre apparaten, utan den så allt för mycket skymda intuition, som ligger till grund för Boströms tankebyggnad, var det, som Siri Zöller gripits av och förde vidare. Icke så, att hon läst Boströms filosofi likt en "dilletant", som "plockar" här och var -- hon hade

grundligt satt sig in i systemet, men hon tog det väsentliga och arbetade vidare därpå med ett djupare grepp på dess sammanhang med livet.

I februari 1887 sände Siri sin skrift (ställd till syskon och vänner) med brev till professor Nyblæus.**) Sedan denne läst uppsatsen, skickade han den vidare till Stockholm men skrev själv till Siri, att hon borde taga vara på "kristologien" i sin skrift för att sedan utgiva den på trycket. Ännu ett liknande utlåtande omtalar Siri i sitt arbete; "efter läsningen av min uppsats sade sig A. önska, att Pappa levat, så att han fått se, vilken vikt jag fäste vid Kristus." Ja, så mycket hade man sett, och något annat därtill, nämligen en brinnande, av kärlek fylld längtan att kunna upplysa och hjälpa dem, till vilka hon skrev, -- hjälpa dem till den frågande ståndpunkten införlivet -- till sanningen. Men detta sista sågo vi icke och kunde icke heller se. Här som oftast i sitt tal och arbete utgick Siri omedvetet från det antagandet, att hennes åhörare och läsare ägde samma vetande som hon i de ämnen hon behandlade, varför hon aldrig gav några förklaringar, Hela *Mopsiaden* vilade ju på Boström, som länge var Siris och hela livet Egons religion.

Siri funderade en tid på vad professor Nyblæus skrivit men fick snart klart för sig, att då hon här begagnade sig av redan givna förutsättningar, hon icke ville

*) Namnet härleddes därav, att Egon kallade Siri "der Mops", som kom fram och skällde för människorna. Hon kallade honom "der Bär -- Bärle -- som brummade för henne".

**) Professor Axel Nyblæus i Lund, förf. till *Den filosofiska forskningen i Sverige m. m.*

fortsätta utan i stället börja om och försöka komma till samma resultat utan några förutsättningar alls, d. v. s. att hon skulle utgå från "okunnighetens ståndpunkt" och fråga sig fram genom sin livslag (av vilken hon även förut begagnat sig i Mopsiaden) eller, som hon i brev till mr Pearson benämner det, utgå från "fritänkeriets" ståndpunkt.

Under Siris funderingar på allt detta, kom Egons första olycksfall*) i Nieu kirch samma vår och till följd därav deras sista gemensamma resa till Sverge om sommaren. Som olycksfallet skett under tjänsteutövning, hade dubbel semester erhållits, och de inträffade på Tjolöholm redan i början av juni. Här var då ovanligt kallt, varför de under väntan på värme företogo en fem veckors tur till Norge, till Tonsaasen. Bland kurgästerna gjorde de här bekantskap med två unga norskor, vilkas intresse för religion och allt därmed sammanhängande gjorde att de fingo komma fram med sin så högt skattade boströmska filosofi, i vilken de funnit det gemensamma uttrycket för sin gudsdyrkan och beviset för, "att de voro ett i Sanningen", (denna filosofi, som Siri senare, under sitt arbetes tid och till Egons häpnad och bekymmer, trodde sig nödsakad att övergiva, men som hon likväl, något före sin sista sjukdom, på prof. Nyblæus tillskyndan, åter tog fatt uti och då menade sig åter ha blivit djupt gripen av). Gärna ville de diskutera denna filosofi, om de träffade på någon därför intresserad, men det intresse, som kanske väckts av deras egen hänförelse, förbleknade dock snart för det oftast i filosofi otränade sinnet,

*) Vid det sista, i Geldern, förlorade han sitt liv.

så snart man av omständigheternas tvång måst skiljas från de båda, av varmt intresse besjälade lärarna. Här förekom det också Siri, förut varnad av Mopsiadens öde, som om Boström icke varit de båda unga nog. När Egon låg och vilade, gick hon ensam på de härliga skogsstigarna omkring Petralie Sätern vid Tonsaasens Sanatorium och funderade över hur Boströms grundtanke skulle kunna göras fruktbarande för de båda unga och för de kära i Sverge.

På återresan till Tjolöholm gjordes ett besök i Moss, hos en gemensam vän, gift med en norrman. Med den senare hade de varit några veckor tillsammans i Tonsaasen och hade i honom lärt känna en sökande ande, som hade åtskilligt att lära Siri med avseende på hennes arbete. För honom var "broderskärleken" högsta religion, icke skulle han varken kunna eller vilja taga Boström, det förstod Siri.

Av yttre omständigheter, nödgades Egon och Siri förkorta besöket i Sverge. I dess ställe gjordes en härlig tur, Berlin—Thüringen. Men man kan vara förvissad om, att Siris hjärna, under allt det sköna hon hörde och såg, var i den livligaste verksamhet för att finna en sann uttrycksform för alla de mäktiga tankar, som rörde sig inom henne. Strax efter sin hemkomst tog hon också itu med sitt stora arbete, där det först och främst gällde att pröva den livslag, som hon såg personifierad i Egon och som hon, som vi redan anmärkt, begagnade sig av i Mopsiaden, men som hon nu ville ha användbar för alla människor och för hela livet. Okuvlig var den energi och brinnande det hopp, varmed hon

gick till sitt värv. Som ett kaleidoskop ter sig vid en första blick det väldiga material, som hon nu genomarbetar — världshistorien (efter de förnämsta källor som då funnos) från tidernas början och allt intill våra dagar; biografier (och bland dessa även hennes egen), karaktärs-skildringar m. m., allt under det vi i kortare uppsatser och härliga "brev" få leva oss in i hennes arbetsmetod och hennes stränga uppsikt över sig själv, att icke känslan, men hennes livslag får vara den, som sköter styret på hennes arbetes farkost. "Lycklig den som får dikta och skapa", hörde jag henne flera gånger säga, "för mig gäller det endast att lyda". Men långt ha vi icke trängt in i andan av Siris arbete, förrän vi förstå, att det hela är bundet samman genom hennes arbeteslag. Hennes mening är, att vi hela tiden skola se lagen, som också kallas Sanningen (med stor bokstav!); att vi skola märka olikheten i historisk utveckling, om Lagen följes eller icke.

Min övertygelse är, att det vore att göra en stor orätt åt Siris arbete, om man ginge förbi henne här eller icke förstode henne, så djupt och allvarligt övertygad som hon är om sin livslags oändliga räckvidd. Den är, tyckes mig, så a och o i hennes arbete, att detta arbete måste förbliva meningslöst, om hennes livslag lämnas utan avseende. Den som endast läser brottstycken av hennes meromnämnda arbete, skulle kanske vilja opponera mot den stora vikt jag här lagt på hennes livslag, menande, att arbetet ju även innehåller andra tankar. Ja, visserligen, men när man tillägnat sig det hela, förstår man,

att alla hennes tankar samlas kring samma mål, att de endast äro länkar, väl ofta av olika form och färg, men dock alltid länkar till samma kedja. Det som dock kan förvilla är, att Siri alltid bemödar sig att gå förutsättningslöst till det hon vill skildra, så mycket som möjligt från "okunnighetens ståndpunkt" var ju hennes ständiga strävan.

Icke att jag då, när Siri ännu fanns ibland oss, hade fullt klart för mig vad hon menade med sin livslag. Men så mycket förstod jag även då, att denna lag var liksom den "röda tråden" i hennes arbete, liv och tal. Hon hade dock i tal och skrift mycket svårt att koncentrera sig. När man kom till Siri för att begära råd, var hon klar och koncis och full av brinnande intresse över att få komma i kontakt med en människa. Men att utan denna kontakt framlägga sin lag för människorna, det kunde icke Siri, såvida man icke ägde förmåga att göra om förstående vittnande inkast och därigenom hejda hennes tankars fram-brytande ström. Ty för den tankeovane att här följa henne var utsägligt tröttsamt och mycket svårt, om ens möjligt, varför man av självbevarelseinstinkt rätt ofta simmade ut i ren tanketomhet. Jag vet, att det efter ett sådant hennes tal händt mig, att jag gått ut för att gråta, icke endast därför, att jag var så dum, utan även därför, att jag var så trött!

På samma sätt som med Siris tal, var det också med hennes skrift. Icke heller där kunde hon koncentrera sig, vilket nog också berodde på arbetets sökande karaktär. Hennes arbete vimlar därför av en sådan mängd upprepningar och släpar på en så onödig bredd, att

läsaren måste ursäktas ifall han förlorar den av henne själv dock alltid följda tråden. Hon skulle därför aldrig utan den oerhördaste ansträngning ha kunnat själv föra vad hon älskade att kalla "sitt och Egons barn" ut i världen. Men "arbetet" ligger där nu, renskrivet och ordnat, färdigt för den, som på Siris villkor vill taga det om hand.

Om jag således, som jag förut nämnt, icke av Siri själv kunde bibringas fullt förstående av hennes livslag, så har dock den kännedom, som jag senare genom hennes arbete fått om densamma, kastat ett klart ljus tillbaka över denna Siris sista tid, och i detta ljus ser jag så väl den konsekvent genomtänkta lagen som hennes egen trogna och osjälviska strävan att för människornas skull tillämpa densamma på sitt eget liv, framträda på ett skönt, ja, gripande sätt.

— — — — —

Ingenstädes får Siri ett käftigare bevis för sin livslags tillämplighet än i Ibsens dramer. Skalden går här "i blindo" tillväga efter samma lag som hon. Bland dessa konstverk har Rosmersholm gjort det starkaste intrycket på Siri, därför att hon där ser sin livslag allra tydligast tillämpad. Med denna till prövosten tänker hon sig också igenom dramat, om vilken framställning hon själv säger: "den bör ingå i mitt arbete". Om man endast på vanligt sätt genomläser denna framställnings tankegång, finner man, att den i så gott som intet skiljer sig från Ibsen, vilket ju också var Siris mening, men läser man så om den ännu en gång, prövad med hennes livslag, så ser man hur utifrån dess ståndpunkt

Rebecka först med sitt ensidiga "rätt för mig" och sedan med sitt lika ensidiga "rätt för dig" dödar Beate och förstör både sig och Rosmer samt sprider oro och förvirring inom det samhälle, vari de leva. Det senare upprörde både Siri och Egon, som själva alltid försökte handla och därför även fordrade att andra skulle handla som delar i det stora hela, som länkar i det stora organiska sammanhanget.

Till deras vän, mr Pearson, sände Siri sitt Rosmersholm. I ett medföljande brev sade hon sig här ha fått stoff för sina tankar i kvinnofrågan, i olikhet med mr Pearson, som i stället menade sig ha fått stoff för sina tankar i äktenskapsfrågan. Antaganden, som båda torde ha varit berättigade. I detta brev liksom på andra ställen i sitt arbete, vill Siri, som resultat av sin livslag, få fram en fordran på lagbunden tukt och ordning inom alla samhällsfrågor. Särskilt varnar hon kvinnan för att utan denna stränga tukt (ernådd genom allvarliga studier av sin och mannens särskilda och av bådas gemensamma natur samt av goda historiska verk, alltsammans efter hennes arbetes lag) gå ut i det offentliga livet, där hennes varma känslor (hennes "härliga förmånsrätt") eljest kunna föra henne till godtyckliga domar och handlingar, i vilka, enligt Egons och Siris fasta övertygelse, en stor fara för samhället döljer sig. Men Siris varning "särskilt" till kvinnan beror av hennes djupa och starka tro på kvinnans stora betydelse just nu för alla samhällsfrågor. Det är den upplysta och genom den frågande ståndpunkten fostrade kvinnan, som Siri

ville se främst i ledet vid framskapandet av "den nya livslagen".

Siri Zöller visar sig hava den djupaste uppfattning av betydelsen av Kristi lära och av hans eget liv efter denna lära. I en kortare uppsats, som hon bland annat kallar *Det förnämsta av allt*, framlägger hon i en del citat ur Psaltaren psalmistens "längtan", en längtan vilken liksom blir till ett samfällt, ett hela det judiska folkets rop i det upprepade citatet: "Såsom hjorten ropar efter friskt vatten, så ropar min själ, Gud, efter dig". På Siris fråga: "Blev mänskligheten genom judarna bönhörd?", kommer hennes svar, stilla och enkelt: "I Bethlehem i judiska landet, föddes omkr. 600 år efter Gautama Buddha, Jesus Kristus, Marias och timmermannens son". Efter en kort sammanfattning av Jesu liv övergår Siri till en på flera sätt svårtydd filosofisk framställning av hans uppgift inför människorna. Men lika övertygad som Siri är om att livet efter Kristi lära är vägen till Sanningen, lika övertygad är hon om att nutidsmänniskan varken vill eller kan gå denna väg, så länge Kristi lära och liv framförs i sin ursprungliga form. För att den i kristendomens första tider, skulle kunna gå sitt segertåg genom världen, säger Siri, måste den talas på tidens språk, och för att kunna tala detta språk med den övertygande kraft, som var honom egen, måste Kristus vara ett barn av sin tid. Denna tid såg dock i livet endast frestelser till synd och enda frälsningen uti att så vitt möjligt försaka detsamma. Människan behövde därför en ny "medlare", menar Siri. Och så kom hon till sin "nya historiska livslag" eller livet.

År 1890 skriver Vitalis Norström:*) "Kristi lära var från början för negativ — för att i sin ursprungliga gestalt kunna tjäna till världsutvecklingens organisationsprincip; — "Den måste ändras", säger han, "den måste draga till sig positiva element från andra håll" — "flytta tonen från förbuden och den negativa frälsningen, från det onda till det organiska livet i det goda, låtom oss kalla det det tredje rikets ideal. Att ett sådant ideal måste finnas, det känna vi och det se vi, men vi hava icke i vår hand den positiva nyckeln därtill. Vi känna kraven, som driva oss åt detta håll, och vi se vissa konturer, som leda oss i vår strävan ditåt, men vi sakna det positiva begrepp, den andliga verklighet, i och med vilken detta tredje ideal bliver historiens ledstjärna. I historien kan detta visserligen icke positivt inträda genom en gradvis skeende utveckling, utan endast genom en revolution, ett språng från mörker till ljus, men den successiva utvecklingen förbereder och möjliggör detta språng." (**)

För mig måste det ju synas som om just Siri Zöller förmedlat detta språng genom att hon visat hurusom det vakna, villiga och forskande lyssnandet till livet leder till "det tredje rikets ideal" och genom att hon letat fram sin livslag (vars kortaste uttryck är den frågande i stället för den dömande ståndpunkten till livet) för att därmed hjälpa människorna att på fullkomligaste sätt kunna leva efter detta ideal.

*) Några Grunddrag ur vår Tids Kultur.

**) Jämför förf. Ludvig Nordström i anknytning till hans Nya Himlar och en ny Jord.

Den första kvinnliga fullmakts-tjänsten. Riksdagens i våras fattade beslut om kvinnas rätt att bekläda rektors-plats vid kvinnligt folkskoleseminarium har följts av fröken Augusta Wester-bergs utnämning till rektor vid folkskol-lärarynnesseminariet i Kalmar. Fröken Westerberg är icke ny på platsen, under fem års tid har hon, efter förslag av den avgående rektorn, skött rektoratet på förordnande och därunder med största duglighet fyllt sina krävande åligganden, vid denna tid särskilt komplicerade på grund av att skolan utvidgats, arbets-planen omlagts, nya övningsavdelningar upprättats och nya lärarekrafter måst anställas.

Isländskornas nya tidning. Med undfångna politiska medborgarerättighe-ter synas isländskorna känt behov av ännu ett eget organ i pressen. Kven-nabladid, Briet Bjarnhédinsdóttirs nu 23-åriga lilla tidning, har denna som-mar fått en kollega. Den nya tidningen, som till erinran av författningsföränd-ringens minnesrika dag bär namnet 19 Juni, kommer ut en gång i månaden och redigeras av Inga L. Lárusdóttir.

Insända böcker.

Wahlström & Widstrand: **Ellen Key.** En livs-bild av *Louise Hamilton*. Andra upplagan.

Albert Bonnier: **Ur fromhetslivets svensk-historia** av *Emilia Fogelklou*. II: 1. — **Den 14 juli.** Revolutionsdrama i tre akter av *Romain Rolland*. — **Romain Rolland.** Mannen och verket. Av Paul Seippel. Övers. av Viva Bauer-Ostermann.

Hugo Geber: **Kommande tider — kommande ting** av *Wahlter Rathenau*. Till svenska jämte företal av Algot Ruhe. — **Arbeterskornas värld.** Studier och erfarenheter av *Gerda Meyerson*. — **På nordliga stigar** av *William J. Long*. Bem. övers. av Jane Lindblad. Andra samlingen. — **En sommarsaga på Svanå.** Berättelse av *Aug. Lundin*. — **Fröken Börjemans lördagar.** En skiss ur den ensamma flickans leverne i kris-tid och dyrtid av *Eva Hede*. — **Ett kvinnoöde** av *Sigurd*. — **Petterssons Lina** av *Sigurd*.

Evang. Fosterlands-stiftelsens förlags-expedi-tion: **Inga Marias hemlighet** av *Anna Ölander*. — **De funno ett fäste.** Till ungdomen av *K. G. Fridholm*. — **Tankar i andliga ämnen** hämtade från gudstjänst- och andaktsstunder. Av *Isolé*. — **Lögnens värld** av *Otto von Viebahn*. Övers. av G. W. M. Fleetwood.

Svenska Andelsförlaget: **Aktuella kvinno-frågor.** Föredrag vid Nordiska kvinno-sakskonferensen i Stockholm den 10—11 november 1916. — **Kyrkans uppgift i fredsarbetet.** Föredrag i Helga Trefaldighet i Uppsala midsommaraf-ton 1917 vid Allmänna Svenska Fredskongressen av *Nathan Söderblom*. — **Skulden.** Av *S. L. Fredenheim*.

Dahlbergs förlagsaktiebolag: **Amerikanska uttalanden om det brittiska herraväldet i Indien.** Utgivna av den Indiska Nationalkom-mittén (europeiska avdelningen).

J. A. Lindblads Förlag: **En sjuksköterskas anteckningar** av *Noëlle Roger*. Bem. övers. av Aline Cronhielm.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av Fredrika-Bremer-Förbundet.
Redaktör: Ellen Kleman.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50, varvid prenumeration sker direkt genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm. Icke-förbundsmedlemmar prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{3}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. Redaktionstid: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. Expeditionen: kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.

Tidskriften HERTHAS annonspriser: netto.

Ruta om $\frac{1}{8}$ sida: 65 × 50 mm.	Ruta om $\frac{1}{4}$ sida: 65 × 101 el. 131 × 50 mm.	Ruta om $\frac{1}{2}$ sida: 131 × 101 el. 65 × 204 mm.	Hel sida: 131 × 204 mm.
1 gång .. Kr. 4:50	1 gång .. Kr. 8:—	1 gång .. Kr. 15:—	1 gång .. Kr. 28:—
5 gånger.. „ 20:25	5 gånger.. „ 36:—	5 gånger.. „ 69:—	5 gånger.. „ 127:—
10 „ .. „ 39:15	10 „ .. „ 70:—	10 „ .. „ 135:—	10 „ .. „ 245:—
20 „ .. „ 76:50	20 „ .. „ 136:—	20 „ .. „ 260:—	20 „ .. „ 475:—

Annonsor för HERTHA

upptagas av

Fröken Ingeborg Bergström

Rikstel. 9783

31 ÖSTERMALMSGATAN 31

Rikstel. 9783

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS SJUKKASSA

för bildade självförsörjande kvinnor.

Expeditionen: Klarabergsgatan 48 II.

OBS.! Öppen endast tisdagar och fredagar kl. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 1. OBS.!

Anna Bengtsons Kappaffär

KULLAGATAN 21, HÄLSINGBORG. — RIKS TEL. 12 45 & 32 45.

REKOMMENDERAS

Kostym- och Kapptyger. Stort urval. Beställningar emottages.

Innehåll:

Den svenska allmogekvinnans ställning under början och mediet av förra århundradet. Av *Pehr Johnsson*.

Några kvinnoföretag i Göteborg. I. Av *Anna Kleman*.

Kringblick.

Om *Siri Zöllers* Arbete. II. Av *B. v. B.*

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

===== BYRÅ =====

48 KLARABERGSGATAN 48

Rikatel. 27 62. Allm. tel. 48 16. Upplysningsbyrån Allm. tel. 48 50. Öppen: 11—4
Upplysningar lämnas kostnadsfritt rörande kvinnliga arbetsområden, utbildningskurser, löneförhållanden m. m. För utredningar avgift enligt överenskommelse.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

SJUKSKÖTERSKEBYRÅER

i Stockholm: BARNHUSGATAN 6. n. b.

Rikstelefon 68 98

Tel.-adr.: *Sköterskebyrån*.

Allm. telefon 82 11

Byrån mottager sjukbud hela dagen: pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{4}$.

I Göteborg: N. FOGELBERGSGATAN 5. Rikstel. 61 87.